Bediüzzaman´ın rivâyetlere bakışı

Şanlıurfa/Birecik'ten Erkan Akgül: "Hiçbir vakit hak ona muhtaç olmayan mübâlağalı tergib ve terhib ile, gıybeti katle müsâvi veya ayakta bevletmek zinâ derecesinde göstermek veya bir dirhemi tasadduk etmek hacca mukabil tutmak gibi muvâzenesiz sözler, katl ve zinâyı tahfif; ve haccın kıymetini tenzil ediyorlar." (Muhakemât, s. 27) "Meselâ: "Gıybet katl gibidir." Demek gıybette öyle bir ferd bulunur ki, katl gibi bir zehr-i katilden daha muzırdır." (Sözler, s. 313) Üstad Hazretleri bir yerde muvâzenesiz söz dediği bir cümleyi Sözler'de hadis olarak verip îzâhını yapıyor. Îzah eder misiniz?"

Bedîüzzaman Saîd Nursî, İslâmiyet'i tebliğ ve temsil edenlerin mutlak sûrette dengeli, tutarlı, bilgili ve ölçülü hareket etmelerinin vazgeçilmez bir zarûret olduğunu, çünkü İslâmiyet'in ölçü, denge ve bilgi dîni olduğunu; aksi takdirde faturanın dîne çıkarılacağını, bunun da dîne zarar vereceğini her fırsatta vurgular. O'na göre hatipler ve vâizler, bir hakikatı nasılsa öyle ifâde etmelidirler. Hakikatı, kendi öz vasfından başka bir takım ilâve vasıflar ve nitelikler yükleyerek, yani mübalağalı bir söylem kullanarak takdim etmek tahrifattan başka bir şey değildir. Hakikatın mübâlağaya aslâ ihtiyacı yoktur.
Hadis rivâyetleri döneminde bir kısım mübâlağacı râvîler veya nakilciler, ya cehillerinden, ya sözlerine rağbeti artırmak arzûlarından, ya kendilerini bilgili göstermek isteyişlerinden, ya da Müslüman olmazdan önceki mâlumâtlarının da itibar görmesini istediklerinden; mübalağa ve mücâzefe karıştırmak sûretiyle, naklettikleri hadislerin ana metinlerine maalesef zarar vermişlerdir. Muhaddisler ve Hadis tenkitçileri de böyle ölçüsüz ve dengesiz rivâyetlerin zayıf veya uydurma olduklarına hükmetmişler, bütününden vazgeçmişlerdir. Böylece bir takım rivâyetler, üzerlerindeki tozuyla berâber günümüze kadar gelmiştir. Biraz dikkat edildiğinde bu tür rivâyetlerin içerisindeki Peygamber (asm) sözünün ve hikmetinin nûrunu görmek pekâlâ mümkündür.

Buna açık bir misal olarak Bedîüzzaman, şakk-ı kamer mu'cizesine sonradan yapılan ilâveyi gösterir. Şöyle ki: Peygamber Efendimiz'in (asm) bir parmak işâretiyle ay'ı ikiye bölmesi; şüpheye mahal vermeyen, mütevâtir, parlak ve yüksek bir mu'cizedir. Bu mu'cizeye mücâzefe meyli ile, yani sözüne rağbeti artırmak ve dikkat toplamak meyli ile sonradan yapılan, "ay'ın bölündükten sonra yer yüzüne indiği ve Hazret-i Peygamber'in (asm) cebine girip çıktığı" ilâvesi düpedüz bir yalandır, bir uydurmadır, bir düzmecedir. Bu düzmece ilâve, o güneş gibi aydınlık, Sühâ yıldızı gibi gizli ve ay gibi parlak Peygamberlik delilini perdelediği gibi, münkirlerin inkârlarına da kapı açmıştır. (1) İşte, gıybeti katle eşit gören rivâyet de böyle bir mücâzefenin kurbanı olmuştur.

Bedîüzzaman Hazretlerinin Muhâkemât'taki eleştirisi -hâşâ- hadisin kendisine değil; hadisi mânâ olarak rivâyet ederken, lafızda muvâzeneyi kaybeden, ölçüsüz sözlerini veya zanlarını da hadis metni içinde zikreden bir kısım râvîler zincirinedir. Çünkü hadislerin ve dînin yanlış anlaşılmasına sebep olmuşlardır.

Nitekim Said Nursî Hazretleri, Yirmi Dördüncü Söz'de "On İki Asıl" ile hadis rivâyetlerinin nasıl yorumlanması gerektiğini, rivâyetlerden gelen bazı yanlışlıkların nedenlerini, hadîse söz ilâve etmenin vebâlini, bedelini, bu tahrifatın açtığı vahim yaraları ve bu ilâvelerden hadisleri ayıklama yollarını gösterir.

Meselâ Üçüncü Asıl'da Sahabe zamanında benî İsrâil ve Nasâra ulemâsından Müslüman olanların eski mâlûmâtlarını da İslâmiyet'e taşıdıklarını, bazı tutarsız hikâyeleri eski bilgilerine dayanarak rivâyet ettiklerini, bunun da zamanla İslâmiyet'in malı gibi zannedildiğini kaydeder. Dördüncü Asıl'da râvilerin bazı kavillerinin ve yorumlarının da hadis metni içine girebildiğini, bunun ise zamanla hadis gibi telakki edildiğini; oysa insanın hatâdan berî olamayacağından, onların vâkıaya muhâlif yanlış beyanlarının, zamanla rivâyetlerinin de zaafiyetine hükmedilmesine neden olduğunu beyan eder. Yedinci Asıl'da pek çok teşbih ve temsillerin zamanla ilmin elinden cehlin eline geçtikçe mânâlarının da yanlış anlaşıldığını kaydeder. Onuncu Asıl'da ise, her beşerî fiilde ve amelde hârika bir fert bulunduğunu, fakat gizlendiğini; bunun, benzer fiillere numune teşkil ettiğini beyan eder. Bu çerçeveden bakıldığında "Gıybet, katl gibidir." Rivâyetinde bir hakîkat payı vardır ve bu pay Peygamber Efendimiz'e (asm) aittir. Fakat bu hadisteki muvâzene, rivâyet esnasında bozulmuştur. Bu hadisin doğru mânâsı: "Gıybette, katl gibi bir zehr-i kâtilden daha muzır bir fert vardır." Şeklindedir ki; bu, gıybetin en aşağı derecesidir. (2)

Dipnot:
(1) Muhâkemât, s. 27, 28;
(2)Sözler, s. 313